

geleid dat de organisatiestructuur niet dezelfde aandacht heeft gekregen van de historici als die van Amerikaanse bedrijven (p. 139).

In het bijzonder ten aanzien van de meest recente decennia, waarvan de typeringen in het publieke debat werden gekenmerkt door clichés als *globalisation* en *new economy*, had een meer structurele analyse tot een duiding van de heersende, en wie weet, repeterende trends kunnen leiden. De geschiedenis van zowel starters als faillissementen zou de geschiedenis van het bedrijfsleven een extra dimensie geven die de macro-economische aanpak ontbeert.

Deze constatering laat evenwel onverlet dat Sluyterman een waardevolle bijdrage heeft geleverd aan de geschiedschrijving van het ondernemerschap in een economie die voor een belangrijk deel geschoeid is op dienstverlening. Dit boek zal de theorievorming over de Nederlandse ondernemingen alsmede de aandacht voor hun rijke geschiedenis ongetwijfeld een extra impuls geven.

Hans Simons

Utrecht

Arjan Poelwijk, *'In dienste vant suyckerbacken'. De Amsterdamse suikernijverheid en haar ondernemers, 1580-1630* (Hilversum: Verloren, 2003) 310 p. ISBN 9065507671

De economische bloei van de Republiek in de zeventiende eeuw wordt over het algemeen toegeschreven aan de handelsactiviteiten van de kooplieden. Over het aandeel van de nijverheid aan de economische voorspoed is tot nu toe minder bekend. Met zijn onderzoek naar de Amsterdamse suikerbakkers in de periode 1580 tot 1630 wil Arjan Poelwijk een bijdrage leveren aan de summiere kennis over vroegmoderne ondernemers in de nijverheid. Hij kiest voor de suikerbakkerij, waarin ondernemers dikwijls de handel in het product combineerden met de verwerking ervan, om aan te kunnen sluiten bij literatuur over de handel. Ook kan de ontwikkeling van de suikernijverheid in Amsterdam vanaf het begin worden gevolgd en wordt de Amstelstad al snel het suikercentrum van West-Europa.

Het doel van het onderzoek is tweeledig. Enerzijds beoogt de auteur de organisatie van de suikernijverheid in Amsterdam weer te geven. Anderzijds wil hij de economische en sociale kenmerken van de Amsterdamse suikerbakkers in de periode 1580-1630 beschrijven en analyseren. Ook het boek bestaat uit twee delen. Het eerste hoofdstuk in het eerste deel beschrijft de ontwikkeling van de Europese en Antwerpse suikernijverheid, en de productiegebieden van ruwe suiker.

Het tweede hoofdstuk is toegespitst op de Amsterdamse praktijk. Onder andere de opvallend afwezige bemoeienis van het stadsbestuur met de suikernijverheid en de afwezigheid van een gilde komen hier aan de orde. De auteur gaat kort in op de verspreiding van de suikerraffinaderijen over de stad en op de arbeidsverdeling binnen de bedrijven. Dit hoofdstuk, waar enkele suikerbakkers met name worden genoemd, kan worden gezien als een voorproefje van het tweede deel van het boek. De basis hiervan is een uitgebreide prosopografie, die is toegevoegd in de bijlagen en waarin alle 92 Amsterdamse suikerbakkers uit deze periode met hun kenmerken staan.

De herkomst van de suikerbakkers vormt het onderwerp van het derde hoofdstuk. Echter, in hoofdstuk één kwam de verschuiving van de raffinage-industrie van Antwerpen naar Amsterdam reeds aan de orde, waarbij de auteur vraagtekens zette bij de in

de historiografie gangbare opvatting dat de Antwerpse suikernijverheid eenvoudigweg verplaatst was naar Amsterdam. Het zou de overtuigingskracht van de auteur ten goede zijn gekomen indien de ‘Antwerpse kwestie’ in één hoofdstuk behandeld was. Hij doet namelijk de opmerkelijke ontdekking dat een aanzienlijk deel van de onderzoeksgroep wel oorspronkelijk uit Antwerpen afkomstig was, maar bijna niemand daar als suikerbakker had gewerkt. Dit gaat lijnrecht in tegen de – in hoofdstuk één behandelde – historiografische opvattingen. De hypothetische verklaring voor het nochtans grote aandeel van Antwerpenaren in de Amsterdamse suikerbakkerij die de auteur geeft, is dat er een verspreiding van kennis over het suikerbakken tussen de Antwerpenaren onderling plaatsvond. De meesten zouden vrienden of familie in de suikerbakkerijen hebben gehad. Helaas heeft hij dit niet verder onderzocht.

De hoofdstukken over de economische samenstelling en het economische gedrag van de onderzoeksgroep zijn het belangrijkste. Allereerst worden de suikerbakkers verdeeld in drie in economisch opzicht verschillende typen. De laagste in de hiërarchie is de suikerraffinadeur. Hij produceert alleen en handelt (bijna) niet. De suikerraffinadeur-koopman is vervolgens naast producent ook kleinschalig handelaar. De koopman-industrieel staat het hoogst in de hiërarchie. Hij is een internationaal handelaar die een deel van zijn kapitaal aanwendt voor de exploitatie van een suikerbakkerij. In het hoofdstuk over het economische gedrag van de ondernemers komen de vermogenspositie, het geïnvesteerde kapitaal en het onroerendgoedbezit aan bod. De indeling in de drie groepen blijkt hier in de praktijk goed te werken. Alleen over de groep van de suikerraffinadeurs wordt, bij gebrek aan bronnen, teveel gespeculeerd. Zo gaat de auteur ervan uit dat zij minder kapitaalkrachtig waren omdat er maar weinig suikerraffinadeurs in het kohier van de 200ste penning uit 1631 staan. Deze conclusie is voorbarig omdat hij niet weet hoeveel suikerraffinadeurs er in dat jaar waren.

Het laatste hoofdstuk gaat over het sociale gedrag van de suikerondernemers. De suikerraffinadeurs blijken uiteindelijk zowel in economisch als sociaal opzicht niet erg actief te zijn. Dit in tegenstelling tot de kooplieden-industriëlen en, in mindere mate, de suikerraffinadeurs-kooplieden.

Het onderzoek is zeer beschrijvend, waarbij weinig details onbesproken blijven. Enerzijds heeft dit tot resultaat dat de aandacht van de lezer soms verslapt, zoals bij de uitgebreide beschrijving van het productieproces van ruwe suiker. Anderzijds zijn er vragen niet gesteld die wel gesteld hadden moeten worden. Zo komt de economische en sociale mobiliteit van de drie groepen suikerondernemers hoegenaamd niet aan de orde. Dit is jammer, omdat het meer dynamiek aan het onderzoek toe had kunnen voegen. Nu is het een statische momentopname van de suikerbakkers. Niettemin geeft de auteur ons twee belangrijke conclusies. Allereerst zal de historiografie met betrekking tot de verschuiving van ondernemers vanuit Antwerpen naar Amsterdam moeten worden herzien. Ten tweede blijkt het belang van het grondig onderzoeken en maken van een onderscheid tussen ondernemers die op het eerste gezicht allemaal hetzelfde beroep uitoefenen. Bij nadere beschouwing blijkt immers dat de suikerbakkers absoluut geen homogene groep vormen. Algemene uitspraken over een hele beroepsgroep die bij nader inzien slechts op een klein maar opvallend deel van toepassing zouden zijn, worden hiermee voorkomen.

Marjolein van Dekken

115G